

Az anya: Gyilkos! Ha téged látlak, mintha a hóhérait lát-nám!

Nyugdíjas: A hatóságok tudják mit csinálnak.

Kőműves: A szegényekkel, mi? Megölték ezt a csecsemőt, hogy megvédjék a kereskedőt, aki szívja a vérünket.

Boltos: Ne felejtse el, hogy kifizeti az adókat!

Uzsorás: A becsületes kereskedő nem issza senkinek a vérét.

Házmaster: A proletárok élete nem számít semmit...

Max: Latino, vezess el ebből a pokoli környezetből.

(Távolról sortűz. A csoportban egymást lökdösi az ijedtségtől. Hirtelen az anya rekedt ordítása hallatszik.)

Az anya: Fekete fegyverek öljetek meg engem is ólmotokkal!

Max: Ez a hang keresztül szúr.

Az anya: Milyen hideg vagy, kicsikém!

Max: Sohasem hallottam még ilyen tragikus indulatú hangot.

Don Latino: Van benne valami színészi.

Max: Hülye!

(Egy ór közeledik lámpással és vasbottal.)

Uzsorás: Mi történt, barátom?

Őr: Az egyik fogoly megakart szökni.

Max: Latino, már kiáltani sincs erőm... Meghalok a dühtől!...

Telezabáltam magam piszokkal. Ez a halott előre tudta a végét... Ez nem rémítette meg, de növelte a kínjait... A „Fekete Legenda“ e nyomorult napokban maga Spanyolország történelme. Életünk dantei kör. Gyűlölet és szégyen. Megelégedetten pusztulok el, hogy a legki-sőbb fátylát sem hordoztam ebben a tragikus karneválban. Hallottad ezeknek az embereknek a véleményét, vén csatornatöltelék? Olyan vagy mint ők. Sőt, rosszabb, mint ők, mert nincs egy pezetád és mégis ut-széli irodalmat termelsz, leszállított áron. Latino, te izléstelen kalán-dok után szaladgáló vén kecske, vezess a Viadukt-hoz. Gyere, lopd víz-sza magad hozzánk.

Don Latino: Max, ne szórakozz azzal, hogy nekem meglepőe-ket mondj.

A ZSIDÓKÉRDÉS ÉS A CIONIZMUS (III)

Irta: VARGA LÁSZLÓ (Temesvár)

A cionizmus szerint Palesztina az a hely, ahol a zsidóság „min-den kötöttség nélkül szabadon érvényesülhet“. Hogy erre a célra Pa-lesztina a legmegfelelőbb, azt — a cionizmus szerint — a „zsidóság Palesztina iránti évezredek kapcsolatai teszik kétségtelenné“. Ezt az érzelmi megokolást a cionizmus „történelmi materialistái“ sem vetik el. Am bármily erősek is ezek az érzelmi kapcsolatok a háború utáni zsidó Palesztina fejlődése kezdettől fogva súlyos akadályokba ütköz-tött. Ezekkel az akadályokkal a korábbi cionista politika egyáltalán nem számolt. A háború előtti cionista politika Palesztinát illetőleg csak az ottomán uralmat tartotta akadálynak, amelynek barbár, két-színű kezén nem látta „biztosítva“ a zsidó országépítés fejlődését, nem is említve, hogy a bizalmatlan konstantinápolyi Porta hozzájárulását sem sikerült megnyerni, jóllehet a cionisták a török államodóságok enyhítését vállalták. A háború előtti cionisták minden reménye így a Palesztina feletti török uralom megdőlésében összpontosult, mert arról meg voltak győződve, hogy minden más európai nagyhatalom őszinte segítséggel támogatná a zsidó honalapítást. Ezek után természetes,

hogy úgy az angol imperializmus, mint az arab kérdés komplikációival szemben a zsidó nemzeti otthon építése már eleve felkészületlen volt.

*

Anglia zajos cionista „szimpátiája“ csak addig tartott, amíg az ürügyül szolgált gyakorlati céljai elérésére. Anglia „felszabadítási“ hadműveletei röviddel a Balfour-deklaráció közzététele után kezdődnek. Anglia „vállalja“ Palesztina védnökségét, amint azonban Palesztinában pozíciója megszilárdul, a zsidók iránti érdeklődését mindjobban megosztja az „arabok iránti kötelességérzettel“, hogy ezentúl már az arab érdekeket is „védje“.

Anglia általános gyarmatpolitikájának tengelye: — mint tudjuk — az Indiai Óceán és a hozzá vezető utak biztosítása. Anglia legfőbb pontjai a Földközi tenger és az Indiai Óceán közt, vonalon fekszenek. A perzsa-mezopotámiai nyersolajon kívül Anglia életbevágó érdeke a Suez-Perzsa-öböl-Indiai-Oceán összekötőpontjainak a birtoka. Érthető, hogy ebben a földrajzi konstellációban milyen fontos Palesztina Anglia számára. Palesztina stratégiai jelentősége elsőrangú. Erre a tényre az 1933. évi cionista kongresszuson Brodetzky professzor vallomásszerűen mutatott rá. („Akár örvendünk neki, akár sajnáljuk, — de az ország, amellyel jövőnk egybekapcsolódik, a világ egyik legfontosabb stratégiai pontja.“) A stratégiai támpont egyik kulcsa Haifa s új kikötője már flottabázis célokra is épült, a másik viszont a Haifa-Bagdad közti vasut, illetve légijárat, amelyekre Anglia Északázsia felé kitolt pozíciói támaszkodnak. (Anglia terjeszkedési politikájának új pillére az egyre erősödő tibeti akció.) De nem csak földrajzi fekvése teszi fontossá Palesztinát az angol gyarmatpolitika számára. A mosszuli nyersolaj Haifába való vezetése, a Holttenger vegyjé kihasználása s az anyaország beviteli előnyei mind oly szempontokat jelentenek, amik miatt Angliának Palesztinát minden áron kezében kell tartania. Ezért nem hederített 1929-ben — az arab lázongások idején — arra a cionista „tömegkövetelésre“, hogy „erősebb kezű hatalomnak“ adja át a mandátumot. Anglia Palesztinában is a bevált gyarmatpolitikai módszerrel dolgozik, s cseppet sem éri be a tétlen „védnök“, szerepével. Itt is fáradhatatlan a védnöksége alá tartozó népek egymással szembeállításában, s úgy a zsidók, mint az arabok irányában kiszámított szeszélyvel váltogatja a kedvezés és mellőzés időszakait. Már 1922-ben Fehér-könyvvel lepi meg a cionistákat s lemondatta őket Transzjordániáról. Közben a cionista építőmunkával szemben a brit hivatalnoki kar mind ellenségesebb s kínosan ügyel arra, hogy azt nagyra nőni ne engedje. A kétszínű magatartás — leplezetlenül — a második arab felkelés idején mutatkozott meg, amikor sorozatos szigorító intézkedéseket léptet életbe, (bevádorlás, földvásárlás stb., megnehezítése). Amint az a gyarmati népek közti viszályok alkalmával történni szokott úgy itt is az arab-zsidó véres ellenségeskedés alkalmat adott Angliának katonai pozíciója hatékonyabb megerősítésére, a fegyverviselés korlátozására és ellenőrzésére. Az arab felkelés utáni Shaw- és Simpson-jelentés, a Fehér könyv valójában mind a zsidó építőmunka ellen irányulnak, hogy aztán a MacDonald-levél ismét békítőleg hasson. A fokozott szigor után Anglia újra némi „engedékenységet“ mutat, gyarmatügyi miniszterét, fő kormányzóját, Luke főtisztviselőt leváltotta, s a bevándorlásnál is újra „elnézés“ érvényesül. Hogy azonban mindez megint csak taktikai, azt nem egy körülmény bizonyítja. A hatalmas állami földek egy részének átengedését következetesen megtagadja; az utóbbi időben ismét

a palesztinai törvényhozó testület létesítésének tervével gyakorol nyomást (mert abban természetesen az arabok lennének többségben); s legutóbb ígérete ellenére — a French-jelentést is közzé teszi. Kitudódott az is, hogy a transzjordániai zsidó telepítés ellen tulajdonképpen Anglia dolgozik. — Végeredményben: a cionizmus sem a zsidóságnak, sem az araboknak, sem a társadalomnak nem tett szolgálatazt azzal, hogy az angol imperializmust újabb pozícióhoz juttatta. A cionizmus amaz ígérete pedig, hogy ép' a palesztinai zsidó munkásság szolgálja majd az angol imperializmus gyengítését, tulajdonképpen értéktelen, lejárat nélküli kötelezvény a részéről végbemenő sorozatos történelmi mulasztások leplezésére.

*

Az arabok zsidóellenessége csak a zsidó nemzeti otthon proklamálása óta komoly. Sűrűn nyugtalanították ugyan a régi kolóniákat is a nomád beduinok, de abból az időből nem tudunk az arabok olyan határozott és általános szembefordulásáról, mint a legutóbbi másfél évtizedben, jóllehet a mai kolóniák nagy része már a háború előtt fennállt. A mai arab ellenállás ösztönszerűen annak a veszedelemnek szól, mely az angol imperializmus térhódításában leli magyarázatát. Ezért pedig az arabok érthetően a cionizmust okolják. A cionista polgárság különben is sok tekintetben együtt halad az angol imperializmussal, s így az arabok ellenállása egy pontra koncentrálódik. A zsidó nemzeti otthon proklamálása nyilvánvalóvá tette, hogy a cionizmus Palesztinában csak az arabok háttérbe szorításával verhet gyökeret. Az ellenállás első ízben az 1921-i véres felkelésben tör utat, s a kibékíthetetlen szembefordulás láncolataként folytatódik az 1929-es zendülés, bojkott-mozgalom, a törvényhozó testületek és a Balfour-deklaráció visszavonásának követelésével. A nyílt ellenállás legutóbbi eseménye az 1933 októberi véres és nagyarányú megmozdulás, amely először a zsidók, (sztrájkmozgalom, demonstrációk) azután váratlanul a gyarmaturalom ellen fordult. (A láncolat törvényszerűségét csak akkor tagadhatjuk meg, ha elfogadjuk a főműtíhez guruló rubel meséjét, vagy ha a lázongásokért könnyed egyszerűséggel a Hasszejn-Nahasibi családi viszályt tesszük felelőssé.)

A cionizmus különféle képp' iparkodik az arab probléma súlyát csökkenteni. A zsidó nacionalizmus sovinsztái napirendre téréssel negligálják, a „komolyabb“ elemei viszont a „megértésért“ vannak és azt hangoztatják, hogy a cionizmus — közvetve — az arabok életnijóját, sőt osztálytudatát emeli. (A zsidóság küldetés hite ime még Palesztinában is kihajlt!) A cionista munkáspártok még erre is rádupláznak, amikor az „arab dolgozók közös megszervezésének, közös szakszervezet létesítésének“ követelését hirdetik. Nem felejtik u. i. el, hogy a társadalmi megértést nem a jóindulat, hanem az érdekközöség dönti el. Viszont az osztályok közti érdekkülönbözést a polgári társadalomban sem tüntetik el az uralkodó osztályok egyes engedményei és „megértési“ szándékai. Az arab dolgozók kihasználása gyarmati, s így elsősorban alkalmi, napszámos munkát végeznek. A közös szervezés ezért a nagy tömegeknek csak egy törtszámáig érhet el. S mert a páriasorsra szoktatott arabok száma igen nagy, ezért inkább sodorhatják le a jobb létszínvonalú megkivánó zsidó dolgozókat a maguk nivója felé, mint fordítva. Ennek az állandó veszélynek az elhárítását célozza tehát a „közös szervezési“ szándék. Palesztina viszonyaiból kifolyólag u. i. a zsidó dolgozók számos szociális előnyt biztosíthattak maguknak. Pionir szerepük következtében a még viszonylag gyenge dolgoztató rétegeket számottevő szociális engedmények

nyújtására kényszerítették. Palesztina zsidó dolgozói így munkás-arisztokrata helyzetbe kerültek. (A mai palesztinai zsidó munkásság jó része önfenntartási szükségletén felül keres.) Ezért az arab nincstelenekkel való együttthaladás gondolata mindenekelőtt azt a célt szolgálja, hogy a zsidó munkásság kiváltságos helyzetének leromlasztását megakadályozza, illetve hogy az arabok felhasználásával a saját előnyeit növelje. Az a követelés u. i., hogy az arab szegények helyzete a zsidó szegényekével legyen azonos, minden hangoztatás ellenére sem őszinte, mert különben a dolgozó arabok jly^{en} irányú beszerzése olyan területeken is folyrna, ahol a zsidó munkásság érdektelen, s nem volna a „beszerzés“ periódikus jellegű. Ez a megszerzés mindig elszigetelt és rövid életű volt. A be nem vallott szempont ebben a vonatkozásban mindig az, hogy a zsidó munkásság életviszonyaira az arabok kényszerolcsó munkaereje ne hasson zavarólag. Ha viszont a zsidó életviszonyok mellé állítjuk a dolgozó arabok szinte állati tengődését, lakáskörülményeit, primitív, egészségtelen életlehetőségeit, kulturális elnyomottságát, akkor a két réteg közti érdekellentét kirívó. Az arab tömegek harca — helyzetükből kifolyólag — az imperializmus, a gyarmati elnyomás ellen szól, míg a zsidó dolgozók „osztályharca“ (amennyiben nem külön, kollektív életet élnek) egyelőre csak a szociális vívmányok megvédését-elérését célozza. S mert arab munkaerőben igen nagy tartaléksereg áll rendelkezésre, természetes, hogy a palesztinai munkaadók nemzetiségre való tekintet nélkül a dolgozó arabok mai életstandardját mindenképp az eddigi színvonalon igyekeznek tartani. Ez alól nem egy régi zsidó kolónia birtokosai sem képeznek kivételt, ellenére minden nemes felháborodásnak. Ezért a zsidó birtokosok nagy része jó szemmel nézi a hatóságok részéről az illegális zsidó bevándorlás ellen indított hajszát.

A „szocialista“ cionizmus ellenmondása abban is észlelhető, hogy míg az arabok megszervezését igéri, sőt szorgalmazza, ugyanakkor a leghatározottabban követeli a „zsidó munka“ elsőbbségét és megvédését. Ez a körülmény persze súlyosan érinti az arab dolgozók érdekeit. Felmerültek olyan követelések is, hogy a zsidó munkaadók kizárólag zsidó dolgozókkal dolgoztassanak. A londoni Times nemrég hozta fel, hogy a „zsidó munka elve“ teszi tulajdonképpen lehetetlenné a zsidók és arabok közti kooperációt. Viszont egy cionista Palesztina ilyen elv nélkül nem képzelhető el. Még a kimondott „arab-barát“ Hasomér-Hacair 1933 januári romániai kongresszusán is mint eredményről számoltak be arról, hogy Ness-Cionában továbbj 22.8 százalékos zsidó birtokon nem dolgoznak már arab munkások.

Az arab probléma feszültségét növeli a fellahok körömréegő földkérdése, s ennek együttthatói: egyrészt az effendik feudális nagybirtokuralma, másrészt a zsidó földvásárlás. Az arab kérdés nyílt sebként nő Palesztina fejlődésével, s a cionizmus csupán ígérheti, de nem vállalhatja rendezését, mert hisz' annak kielezéséhez akarva-nem-akarva lényegesen hozzájárul.

*

Közvetlenül a világháború után az volt az általános polgári illúzió, hogy a „viszonyok konszolidálásával“ a „demokrácia“ még nagyobb fejlődésnek indul. A „wilsoni pontok“, az „önrendelkezési jog“, a „Népszövetség“, a „kisebbségi védelem“, stb. mind ennek a meggyőződésnek a jegyében került a köztudatba. Erre a helyzetjavulásra készülve éri a cionizmust a nagy osztozkodás idején a kelet- és közép-európai zsidó tömegek „kisebbségi“ elismerése, s „jogaik törvényes védelme“. Ahol a háború után államváltozás állott be, ott mindenütt

elsősorban a zsidó polgárságnak sürgős, hogy az önálló zsidó kisebbség képviselőjeként léphessen fel. (Nem véletlen, hogy csak ezeken a helyeken alakulnak meg tüstént a Zsidó Nemzeti Tanácsok és Szövetségek.) Így kevesebb zökkenéssel jár az előbbi uralkodó nemzetből való eltávolódás, az új gazdanép uralkodóosztályához pedig mint semleges kisebbség könnyebben közeledhet. Ezért ezeknek az időknek a cionizmusa elsősorban helyi érdekeket követ s Palesztina csak háttérül szolgál. Célja a régi és új uralom közti simulékony helykeresés. Indoklása is helyi. („Nem akarunk többé a népek ütközőpontja lenni“ stb.) A Zsidó Nemzeti Tanácsokban és Szövetségekben mindenütt a zsidó nagypolgárság (bankárok, gyárosok, ügyvédek) vezet s hamarosan a legfelsőbb zsidó fórummá, pártfeletti cionista szervvé nyilvánítják magukat. Ez az orientáció a zsidó nagypolgárságnak alkalmas arra, hogy közéleti szereplését a változott viszonyokba átmentse. A közvetlenebb cél viszont: a várható új gazdasági osztozkodásban való kedvezőbb részvétel. Később politikailag itt-ott „fegyverbarátságba“ lép a cionista polgárság az új gazdanép egyes kormány aspiráns pártjaival s még később már csak látszólag „függetleníti“ magát. Palesztinára ez a polgári cionizmus csak a kék-fehér színekkel és olajfagyűjtéssel emlékeztet, s oda a cionista polgárság legfeljebb csak kirándulni megy. Ezeket a zsidó kisebbségi törekvéseket többé-kevésbé az új államok is támogatják, miután az számukra a néprajzi helyzet megjavítását jelenti.

A nemzetiség polgári tételezésének nincs szociális hangstúlya. Leszögezése csak demokrata-liberális; jogaiért csupán kulturára és paragrafusokra apellál. Ennek a jognak eredményei így csak kulturális, iskolaügyi természetűek; a szociális-gazdasági érdekekért alig tehet valamit. Amikor pedig a polgári társadalom — a saját bajai szaporodásával — minden liberális látszatot likvidálni kezd, még az efajta nemzetiségi tételezés sovány tartalma is elsikkad. Erre a sorsra jutnak a cionizmus „kisebbségi“ vívmányai is. Példa erre a legtöbbit dícsőített litvániai zsidó kisebbségi jogok, amelyek máról-holnapra sutba kerültek. A cionista nemzetiségi politikusok természetesen tehetetlenek ezzel a változással szemben. A fokozódó válság, s a konszolidációs remények megsemmisülése változást visz a cionizmusba is. Általánossá válik az a megállapítás, hogy „a galuthban való élet teljesen kilátástalan“. Ettől kezdve a cionizmus mind kevesebbet törődik ezzel, a galuthban élő zsidó tömegek magárahagyása mind nyilvánvalóbb. Nem a galuthbeli helykeresés többé a cél, hanem a védettebb helyre való menekülés. Így kap elsőbbségi jelleget a kimondott Palesztina-cionizmus, az u. n. „Palesztina-centrikusság“. A Palesztinán kívüli zsidó kérdésekkel még a cionista kongresszusok is egyre kevesebbet foglalkoznak. A cionizmus a polgári társadalomból kiinduló új nehézségekre a zsidó érdekek ellenállás nélküli feladásával reagál. A „Palesztina-centrikusság“ címén a kiváltságos kivándorolni tudók a galuthban maradó tömegektől kivándorlásuk és Palesztina támogatását követelik. A Palesztina-centrikusX törekvésnek megfelelően minden országos cionista szervezetben elkülönül a Palesztina-politika és az országos politika. Ez utóbbi szerepe alárendelt, s a „zsidó kisebbségi politika“ ezután már jóformán csak az időkénti választás agitációra szorítkozik. A zsidóság helyi-azonnali érdekei végleg mellékesé válnak.

A Palesztina-centrikusság áramlatának elindításához lényegesen hozzájárul az is, hogy a tőkés termelési rend általános hanyatlásának idejében Palesztinában konjunkturális fellendülés tapasztalható. Ezt a fellendülést kiváltják: a font értékesökkenése, az angol közmunkák

(a kikötőépítés, a petróleumvezetékek lefektetése, általában a stratégiai kiépítés) a zsidó tőkebevitel, a citrus-ültetvények szaporodása következtében előállott nagyobb export („narancs-cionizmus“, ahogy egy Keren-Hajeszod-delegátus megállapította), némely palesztinai iparág térnyerése a szomszédos államokban. A tényezők jelentős részéhez a cionizmusnak kevés a köze. A közmunkákból eredő konjunkturális nyereségre ránehezedik a növekvő stratégiai kiszolgáltatottság árnyéka, a többi tényezőt pedig a világgiazi függőség determinálja. (A fejlődő narancs-export pl. egyre nehezebben talál piacot.) A vezetők igyekeznek is a cionista közvéleményt a „várható depresszióra“ előkészíteni. A mai fellendülés különben a Palesztina-bevándorlást két irányra osztja el: egyrészt a még fejletlen palesztinai viszonyok a chalu bevándorlást teszik szükségessé, másrészt növekszik azoknak a bevándorlóknak a száma, akiket elsősorban a konjunkturában való elhelyezkedés vonz. (Az „otthonba“ különben becsempészés útján is folyik a bevándorlás.) A két irány mind hevesebben küzd az elsőbbségért. S mert a tőkénélküli bevándorlást a mandatárius hatalom korlátozza ezért a Palesztinában társadalmi sullyl bíró pionir munkásosztály továbbra is elsősorban a chalucok számára követeli a bevándorlási certifikátokat. Am a certifikátok száma a chaluc jelentkezők számával szines arányban s így köztük is kialakul egy kiváltságos réteg: azoké, akik már a galuthban teljes chaluciképzésben részesülnek. (Hachsarrah-certifikátok.) Eleinte erre az előkészítésre csak egy-két szervezet specializálta magát, később azonban minden irányzatú cionista ifjúsági szervezet követte a példát, hogy így tegye vitássá az elsőbbséget. S miután a kis férőképeség s az aránylag nagy túlekedés közt egyensúlyt tartani nem lehet, az ifjúsági alakulatok közt is éles küzdelem fejlődik ki. (Azért az ifjúság körében is, mert a chaluc-bevándorlás csak bizonyos korosztály kiváltsága.) Egyidejűleg erősödik a tőkés és középosztály bevándorlás, míg a szegény nagytömegeknek alig valami töredéke ér el Palesztinába. Az Egyesült Államokból megindult bevándorlás is csak töképezéseket vonz. Ezeket és a középosztályhoz tartozókat viszont még a chalucoknál is kifejezettebben a konjunktura csábitja. Ezek érzelmi és ideológiai közömböségét a cionista vezetők nem kis megdöbbenéssel állapítják meg. Ezek a rétegek Palesztinában is városlakók akarnak maradni, s ezzel átplántálják oda is vállalkozóközvetítő foglalkozásukat. (Ismeretes pl. a palesztinai nagy telekspekuláció.) Érthető ezek után, hogy a cionista pártok harca ma tulajdonképpen miért forog már csak a bevándorlás kérdése körül. Minden törekvés arra irányul, hogy a zsidó szempontból is túl kicsiny Palesztina még kisebb napos oldalát, melyük elem foglalja le magának. Napjaink cionista berkeiben különösen jellemző frakciózás; hajlannak is ez a legfőbb rugója. Minden irányzat másképp képzei el Palesztina „berendezését“ s mindegyiknek az a törekvése, hogy a saját elemei kerüljenek előtérbe. A cionista munkáspártok hegemoniájukat védik, amikor a chaluc- és certifikát-rendszer fenntartását szorgalmazzák. A certifikát rendszer ellen a lehangosabbak a revizionista-cionisták, akik a középosztály bevándorlásának fokozását kívánják. Ezek Palesztinára vonatkozó követelése persze a polgári többség biztosítását szándékolja s a cél a chaluc privilégiumok megszüntetése. A revizionista-cionista mozgalom egyrészt Palesztinában (főleg Tel-Avivban) hangos, ahol lépésről-lépésre küzd a munkás hegemonia ellen; másrészt Lengyelországban, ahol a minden kivándorlási lehetőségtől megfosztott zsidó tömegek keresnek gyors megoldást. Irányító szerepre

„törekszik Palesztinában még a Mizrachi, az ország „tóráhü“ felépítésének jelszavával. Alapjában azonban ez is a középosztály bevándorlása mellett van. Ez utóbbiakkal magyarázható újabban a cionista középosztálybeli ifjúság mozgalmi erősödése. Mindezek a jobboldali törekvések természetesen a cionizmus fasizálódásának vetületei.

*

Dr. Arthur Rupp in, cionista közgazdász röviddel a zsidó nemzeti otthon proklamálása után óvatos körülírással egy millióra becsülte azt a lélekszámot, amit a zsidóság Palesztinában husz év alatt elérhet. Ma, másfél évtized után, a lélekszám még csak az első negyedmillió körül tart. Amellett a cionizmus akkori számítása szerint Palesztina felépítésének ideje alatt a zsidó tömegek helyzete a galuthban úgy ahogy elviselhető marad. Am közben a palesztinai fejlődés lassuságával fordított arányban súlyosodott a keleti-, később a közép-európai zsidóság helyzete. A zsidókérdés a társadalom minden kérdésével együtt dinamikussá lett s az egyetemes megoldást sürgetti. A zsidókérdésnek növekvő feszültsége egyre kényszerítőbben leplezi le a cionizmus elrajzoltóságát. Így lesz feltűnő az az ellenmondása is, hogy bár alkalmi védekezése szerint „nem is akar minden zsidót Palesztinába vinni“, mégis egyre kizárólagosabban tekinti magát a zsidókérdés „egyedül“ megoldásának.

A zsidókérdés és a Palesztina-„megoldás“ közti aránytalanság tudata mindig szerepelt a cionizmusban. Erre vall a folytonos tompítási tendencia. Ilyen célt szolgál az a beállítás, hogy a jövő Palesztinájának „presztizs szerepe“, illetve morális-jogi támasza lehet a galuthban élő zsidó többség számára. Eltussolást céloz a „zsidó nemzeti önérzet“ kultusz is, mint ami a gyakorlati megváltást helyettesíti. A cionista „önérezet“ azonban, ahogy látjuk, egyáltalán nem jelent akadályt az antiszemitizmus és a fasizmus útján; a várt „respektus“ pedig végleg elmaradt. Az összekötő híd szerepét játssza a zsidókérdés méretei s a Palesztina lehetőségek közt még az a biztatás, hogy Palesztina zsidó „kulturcentrummá“ lép elő s világviszonylatban egy új embertípus és életforma termelőhelye. Eltekintve attól, hogy ebben a vonatkozásban is tompítási ügyekvéssről van szó, a mai héber kultúra szemügyrevétele nem vezet ilyen konkluzióhoz. Az aránylag nagy mai héber könyvtermés jórészt fordításból, nyelv-formálásból és szakirodalomból áll (s tipikusan polgári jellegű), s a háború utáni nacionalista légkörben garmadában életre keltett nyelvek hasonló buzgalmat követi. Tömegekhez szóló, megrázóan új hang a héber irodalomban, színpadi kulturában alig található, mondanivalói: visszanyulás a háromezer év előtti bibliai témákhoz, britt és cionista hivatalnokok kifigurázása, a galuth gunyolása és eredetieskedések. Ezzel szemben a tömeg élő jiddis nyelvének termékeiben a társadalmi valóság liktet. A héber nyelvben egy elkülönült élet gondolatvilága csapódik le.

Az aránytalanság problémája politikai tekintetben is kifejezésre jut. Ezért hangoztatják a „szocialista“ cionisták, hogy „az ország még csak az előkészítés stádiumában van“, vagy pedig „avantgardi“, „nevelőszervezeti“ hivatásukat. Az elégtelenségi tudat hívja egyidejűleg életre a cionizmus maximalistáinak, a revizionista-cionistáknak a felépését. Ezek a tömeges bevándorlást, a zsidó államot mint közvetlen célt, a szegényes pénzgyűjtő rendszer feladását, Palesztinának Jordánon tül megnagyobbítását, az arabokkal szemben zsidó véderő felállítását, katonai nevelést stb. követelnek. Ennek a mozgalomnak a színezete már tisztára fasiszta, gyakorlatilag pedig kifejezetten az. Erre nézve elegendő mozgalmuk palesztinai sztrájkító szerepére

utalni. A cél elérésére a revizionisták a „politikai offenzívát“, a peti-cionálást, a meetingek tartását stb. jelölik meg, ami szintén nem hidalhatja át a cél és lehetőség közt szakadékot. A lépten-nyomon jelentkező széthuzási tendencia az ilyen építő mozgalomnak az erősödését semmiképp sem szolgálja. Amikor a prágai kongresszuson az ellentétek nyíltan kirobbantak, Sokolov és Ussischkin (kifelé) megnyugtatóan jelentették ki, hogy „a differenciálódás a mozgalom fejlettségének a jele“, záróbeszédében azonban Sokolov (befelé) beval-loitotta, hogy a jelenség vészhozó lehet.

*

Palesztina ma relative (multjához, nem pedig a zsidókérdéshez viszonyítva) felfelé ível. Prosperitása okaira és sajátosságára már rá-mutatunk. A fellendülésbe Palesztina minden tervszerűség nélkül ke-rült, s ez a jövőre nézve aligha szabályozható. Az esetleges vissza-esés nem előzhető meg, s ezért érthető, hogy a cionista munkáspártok a Prágában felajánlott vezetést — többségük ellenére — vonakodtak egyedül elfogadni. Már az eddigi lassu fejlődés egyik főoka az anyagi eszközök fogyatékosságában rejlett s ma, a fellendülés idején, az or-szág építőalapjai nemhogy nem emelkednek, hanem sok helyütt — mint pl. az adakozásban mindig vezető Északamerikában — nagy mértékben visszaesnek. A szélesebb pénzügyi bázis megmentése céljá-ból a Cionista Szervezet a nemcionista tőkésekkel 1929-ben Jewish Agency néven közös szervezetet hozott létre. Ennek a törekvésnek annak idején a munkáspártok voltak a legfőbb támogatói. Ma azonban ezek is felismerték a terv elhibázottságát. A Jewish Agency anyagi-lag semmit sem segített s valójában csak az ügyek adminisztrálását s a költségvetés további szűkítését vállalta. Jelenleg a cionista szak-körök egyöntetű véleménye szerint a prosperitás alátámasztását már csak egy nagyszabású népszövetségi kölcsön biztosíthatná. Az erre-vonatkozó kísérletekre azonban a brit kincstári hivatal már is kü-lönböző „aggodalmai“ megnyilvánításával reagált. A spekulatív ma-gántőkével szemben így megbízhatóbb bázist egyedül a kevés nem-zeti tőke nyújthatna. Hogy azonban ennek tevékenysége mily' vontatottan haladt, azt Böhm prágai kongresszuson tett közlése igazolja, mely szerint egy-egy mezőgazdasági bérmunkás önálló letelepítése másfél évtizedig, sőt tovább is eltart, a mezei bérmunkát pedig a pa-lesztinai munkások csak mint átmeneti stádiumot fogadják el. Az utóbbi években különben a földvásárló Keren Kajemeth-alap ered-ményei is erősen lezsugorodtak. A palesztinai prosperitás kezdete, 1930 óta 55 százalékkal kevesebb földet vásárolhat mint azelőtt. Így sora-kozhatik a cionizmusból következő ellenmondásokhoz az a jelenség, hogy Weizmann bár exponáltan „munkásbarát“, mindazonáltal elégtétellel reméli, hogy a „mostani helyzetet nem fogja követni egy, az 1925 évihez hasonló nagy válság, mert akkor szegényelemek vándoroltak be az elértéktelenedett zloty- valutájú Lengyelországból, míg ma a jobbvalutájú országok adnak több és tehetősebb bevándorlót.“

A világháború és a palesztinai konjunktúra egybeesése lát-sa-t-konkluziókat eredményezhet, s napjainkban fel is fokozzák a cio-nista mozgalmat. A legutóbbi cionista kongresszusnak minden eddigi-nél több választója volt. A nagy tömeget — Palesztinától eltekintve — Lengyelország szolgáltatta, amelynek kb. 3 millió zsidó lakosa közül 309.757 szavazott le. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy ezek közül a szavazatok közül 195.203 a cionizmus u. n. szélsőséges irányzataira (123.913 a munkásblokkra és 71.290 a revizionista pártokra) esett, úgy e tényből — közvetve, a cionizmuson keresztül — a lengyel zsidóság

megoldást sürgető helyzetének fokát mérhetjük le. A többi szavazatokból viszonylag Litvánia a lényegesebb (25.849 szavazattal). Tízezer és huszezer közt három terület szerepel: Lettország (19.474), Csehszlovákia (16.246) és Besarábia (11.497). Erdély, Bánát stb. több mint 350.000 zsidó lakosa közül alig 4.835 vett részt a választáson, a magyarországi összszavazatok száma pedig 2.282. Mindezek közül a számok közül a legbeszédesebb az Egyesült Államok zsidóságának részvételi aránya, ahol a négyésfélmillió zsidó lakos közül mindössze 21.823 képviseltette magát a cionista kongresszuson. (Jóval kevesebben mint két évvel ezelőtt.) Az északamerikai zsidóság, mely anyagiilag is főtámasza volt a cionizmusnak, egyre jobban távolodik el attól, miután jelenének és jövőjének összes kérdései a válsággal küzdő Amerika összproblémájába kapcsolódnak. A cionista szavazatok számának megítélésekor soha sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a cionista választásokon mindig nagy számban szerepelnek az u. n. szíves ségi szavazatok, amiről különben mindig sok szó esik a cionista kongresszusokon.

Mialatt Palesztina „prosperál“, mialatt a cionista mozgalom több kongresszusi szavazatot mutat fel, azalatt a cionizmus a polgári társadalommal együtt kényszerül ideológiai védekezésre, Lengyelországban, Amerikában, Ruszinszókban, Máramarosban, egész Középeurópában terjed-mélyül a zsidó nyomor, s kiegészíti ezt az ázsiai milliós tömegű szefárd zsidók s a délarábiai Yemen zsidók insége. A cionizmus tehetetlen a deklasszálódás nagy méretével szemben. Támaszuk ma már alig van e tömegeknek. A lengyel zsidók helyzetén mindig lényegesen könnyített a tengerentúli hozzátartozók támogatása. Azoktól kapták hajójegyeiket és. Ma már mindez a múlté. Az amerikai zsidóság többé alig tud segíteni, sőt J i c h a k G r ü n b a u m szerint ez a támogatás már végkép elmarad. A palesztinai kivándorlás minden egyént önjerejére utal, a cionista szervek a kivándorlás költségeihez csak emimes chalucokkal szemben járulnak hozzá (lásd az Erdélyi-Bánáti Zsidó Nemzeti Szövetség ide vonatkozó legutóbbi temesvári határozatát). A zsidó tömegeket a világküzis és a nyomor lakóhelyükhöz köti s a növekvő inség, valamint a mai társadalom erőszakos manőverei (fasizmus stb.) láthatóan új és alapvető orientáció keresésére ösztönzik. (Természetesen a helyhezkötttség és osztályfeszültség párhuzama a zsidóságon kívüli társadalomban is adott, semmiféle falu fölősegesi sem vándorolhatnak pl. semerre.) A tőkés termelés viszonylagos stabilizálódási lehetőségének ideje lezárult, s ez fokozza a konkrétabb társadalmi beállítódás szükségét. És ha áll is az, hogy a társadalomváltozás kezdetben a jobbra közvetítő foglalkozású zsidókat érzékenyen érinti, ennél jelenősebb az a tény, hogy bázisuk gazdaságilag már most szét esik, másrészt az ideológiai-organizatorikus értelemben demoralizált zsidóság fokozottan védtelenebb minden külhatással szemben. Ebben a vonatkozásban a cionizmus akadályt képez. Ezért nem is lehet „zsidó népi- és világsszükséglet“. Ellenkezőleg, a követelmény az, hogy a zsidó tömegek a cionista illuziókat végérvényesen elintézzetnek vegyék.

A zsidóság átrétegesítésének terén már ma is üdvözlendő bármely komoly teljesítmény. Határozottan elvetendő azonban az olyan „átrétegesítési“ törekvés, amely idegen hatalmi célok szolgálatában áll s ugyanakkor az összszidóságra eltanácsoló-elkülönítő módon egyedül üdvözítő „ideológiát“ akar rákörtrojálni.

A cionizmus további sorsát egyrészt ellenmondásainak és külső nehézségeinek sokasága, másrészt szerepének a zsidó tömegekben terjedő felismerése döntik el.